

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2012

Je možné privatizovať obranu?

Diskusie o štáte a jeho funkciách sú ustavičné. Ekonomovia diskutujú roky o potrebe tej ktorej služby čo ponúka štát. A málo čo má takú silnú podporu vlastníctva ako vymáhanie práva a obrana. Ešte pokým v práve sú diskusie o nejakých možnostiach – obrana ostáva pomerne „odolná“ i voči týmto diskusiám mimo malej skupiny najliberálnejšej časti ekonómov ako Molinari, Rothbard, Hope, Šíma.¹

Ono je to dosť prekvapivé, lebo dnes sa privatizuje značná časť úloh mnohých vyspelých štátov – hlavne USA. V Iraku či Afganistane je oficiálnou politikou USA sťahovanie americkej armády. Ale už nikde sa veľmi nezdôrazňuje, že v týchto problematických oblastiach pôsobili, pôsobia a budú pôsobiť i po oficiálnom odchode americkej armády, desiatky tisíc mužov v súkromných bezpečnostných službách, de facto armádach, ktorí do značnej miery nahradzujú odchádzajúcu armádu. Ich život, ale i smrť je v úzadí a málokto si vôbec uvedomuje ich existenciu. Len v roku 2004 upútali verejnosť na celom svete zábery z irackej Falúdže, kde zahynuli štyria pracovníci súkromnej bezpečnostnej firmy Blackwater a ich zmrzačené telá povstalci vláčili po uliciach ....^{2,3}

Je preto diskusia o privatizácii obrany taká mimo reality ?

Historicky bola štruktúra obrany v staroveku a i v stredoveku založená na súkromných armádach. Panovník mal vo feudálnom systéme svojich feudálov, ktorých hlavná povinnosť bola postaviť do boja dohodnutý počet rytierov, resp. vojakov. Národný štát nefungoval a tá ktorá ríša či kráľovstvo sa výbojmi zväčšovalo či zmenšovalo na úkor svojich susedov zväčša len na základe schopností toho ktorého panovníka a jeho súkromných armád. Existovali síce i vojny totálne, kde výsledkom bola spálená krajina, ale zväčša išlo iba o zlomenie protivníka za účelom jeho podriadenia – čo v praxi znamenalo platba pravidelnej renty a zväčša i povinnosť postaviť vojenské jednotky za daný čas a dané miesto. Ťaženia bývali zväčša sezónne z dôvodu počasia, ale i nutnosti vrátenia pracovnej sily do pracovného procesu – napr. zber úrody. Podriadené ríše, mestá či iné celky bez problémov menili strany a to nie len v priebehu vojny, ale dokonca i jednotlivých bitiek, podľa uváženia svojich veliteľov, ktorí boli de facto i majiteľmi vojska. vojsko žiadneho feudála, či kráľa nebojovalo k lásky vlasti či národu, ale za dohodnutý žold, resp. podiel na koristi.^{21,22,23}

I v tomto období však vznikali útvary, ktoré sa svojou organizáciou obrany vymykali z bežných štandardov. Najznámejšia je Rímska ríša a grécke štáty. Tu už nebola armáda len vlastníkom konkrétneho majiteľa, ale vznikala mocenská štruktúra do značnej časti nezávislá od konkrétnych osôb. Síce to neboli národné štáty, ale svojim fungovaním boli značne podobné – výstavba infraštruktúry, profesionálnych armád platených zo spoločných daní, správa a pod. Je pomerne známym faktom, že tieto útvary boli v obrane, resp. výbojoch veľmi úspešní už len ich existencia, ktorá sa rátala na stovky rokov bola v búrlivých časoch rýchleho vzniku a zániku mnohých kráľovstiev a ríš, veľmi úspešná.²⁰

Stredovekí rytieri bývajú síce v mnohých filmoch zobrazení ako najpočetnejšia časť armády ,ale v realite to bol vzácny „bojový systém“, ktoré udržiavanie bolo mimoriadne nákladné. Len samotná výstroj rytiera a jeho koňa bola na vtedajšie pomery astronomicky drahá. Okrem toho vyžadoval rytier dobrú stravu, výcvik a samozrejme logistiku, t.j. niekoľko náhradných koňov a pomocníkov. Jednoducho byť rytierom, resp. im platiť vyžadovalo veľmi bohatého feudála. V praxi sa v bežných bitkách stretávali maximálne desiatky rytierov, hoci vojská čítali tisíce ľudí. Vzhľadom na ich kvalitu boli však často rozhodujúcim prvkom bitky. Druhá strana sa ich snažila primárne vždy zajať, lebo ich zajatie znamenalo zväčša veľmi bohaté výkupné od majiteľa, resp. rodiny rytiera.²⁴

Možno najznámejšou formou súkromného podnikania v obrane bolo od polovice 14. Storočia až do polovice 19.storočia korzárstvo. Korzár je síce v očiach mnohých ľudí to

čo pirát, ale je to dost' zásadný omyl. Korzár bol súkromný podnikateľ vyslaný za súkromné zdroje majiteľa, alebo i akcionárov za účelom získania koristi z nepriateľskej lode. Bol vybavený poverovacou listinou potvrdenou panovníkom, resp. vládou na to, že sa jedná o oficiálnu misiu a v prípade zajatia to teoreticky zaručovalo korzárom štatút oficiálneho vojenského zajatca.¹⁴

Vo väčšom rozsahu pôsobili na mori súkromné spoločnosti za účelom obchodu – najznámejšia je britská Východoindická spoločnosť, ktorá síce bola primárne zameraná na obchod, ale pre jeho zabezpečenie disponovala nie len vojnovými loďami, ale i celou sieťou vojenských oporných bodov v záujmových oblastiach. A svoje záujmy nepresadzovali len pasívnou obranou, ale i aktívnym vedením útočných operácií pre získanie výhod pre spoločnosť.¹⁹

Nástupom strelných zbraní postupne zanikol význam rytierov, ale podstatné zmeny v nami sledovanom aspekte vlastníctva armád vznikali tak od 18.storočia a to súvislosti so vznikom národných štátov, resp. nacionalizmu jednotlivých národov.^{25, 26} Rozvojom technológií strelných zbraní, ktoré boli na výcvik relatívne jednoduché, vznikali armády nie len z dobrovoľníkov a profesionálnych vojakov ale i z viac či menej vynútených povinných odvodov. Armády už začali bojovať „za vlast“ a nie len pre pravidelný žold. A cieľom už prestali byť len jednotlivé armády, ale krajina ako celok v rátane zázemia a civilného obyvateľstva. Prvá totálna vojna bola americká občianska vojna (1861-1865), kedy boli jedným z nástrojov víťazstva severu ničivé ťaženia na juhu formou „spálenej zeme“.^{15, 16}

Po jej skončení bola pre Američanov vyriešená i indiánska otázka. Buď boli pôvodní obyvatelia viac či menej násilne presídlení a odbojní tvrdo potlačení. Na rozdiel od predstáv divákov v kinách o tom nerozhodla ani tak prevaha počtov federálnych vojakov (ktorých bolo na dnešné pomery komicky málo), a už vôbec nie prevaha v kvalite zbraní (tu mali dokonca často indiáni vďaka obchodníkom so zbraňami navrch), ale organizácia. Pokým indiánske kmene sa vydávali na „vojnový chodník“ ako z dnešného pohľadu súkromná armáda, ktorá mohla bojovať len mimo času potrebného na zaopatrenie rodín. Americká armáda bola profesionálna (čiže štátna) a mohla vďaka logistike bojovať neustále a rozdrviť indiánsky odpor i v ich prirodzenom prostredí, kde mali výhodu znalosti terénu.^{17,18}

Najliberálnejší ekonómovia odmietajú štát, ako niečo čo v konečnom dôsledku spôsobuje agresiu a nie ochranu.¹

S ich argumentmi sa dá stotožniť, lebo národný štát a jeho armáda je naozaj najnebezpečnejšou silou, ktorá historicky rozpútala najničivejšie konflikty v novodobej histórii.

Ale už sa ťažko dá stotožniť s ich ideou odstránenia štátu. Národný štát je síce v histórii ľudstva veľmi mladý vynález, ktorý existuje približne 200 rokov, ale nespochybniteľným faktom je, že jeho existencia je všeobecne akceptovaná a to i vrstvami spoločnosti, ktorá je proti momentálnej forme či personálnemu obsadeniu ich štátu. Ak je snaha o zmenu, tak je to snaha o vznik nového národného štátu (Kurdi, Katalánci a pod.) a nie snahy o likvidáciu tejto mladej inštitúcie.²⁷ Je typické, že i štáty, ktoré tvrdo nacionalizmus potláčali (Juhoslávia, ZSSR) sa rýchlo rozpadli na základe tohto fenoménu.

A každý väčší reálne fungujúci štát má svoju armádu. Možno nedemokratickú, skorumpovanú, zle vyzbrojenú a vycvičenú, ale má .....

To je realita a vrátiť históriu do času pred vznikom národných štátov a ich armád je nereálna utópia. A teda vonkajší možný protivník pre slobodnú spoločnosť je daný a určite sa na tom v najbližšom období nič nezmení., Preto musíme uvažovať o obrane vzniknutej na súkromnom základe na tomto pozadí.

Spomenutí najliberálnejší obhajcovia slobodného trhu uvažujú o prirodzenom vzniku súkromných spoločností na základe dobrovoľnosti, ktoré by boli schopné reagovať v predstihu na reálne hrozby a avizovať i svojim zákazníkom zvýšené požiadavky na náklady na obranu. Paradoxne by to bolo možné preto, že existujú autormi tak nenávidené totalitné štáty a ich armády, ktoré sú zdrojom výzbroje, výstroje, ale i vojakov (žoldnierov) na pomerné rýchle vybudovanie modernej armády. Medzinárodné sankcie nehrajú pri tomto procese významnejšiu rolu – „iba“ zvyšujú ceny. Historicky je potvrdené, že nákup tejto služby formou žoldnierov je možný rýchlejšie a efektívnejšie ako výstavbou vlastnej armády. V Afrike sú už desaťročia žoldnieri významným prvkom regionálnych konfliktov a ich význam je gigantický v porovnaní s ich zanedbateľným počtom.^{12,3} Tento trh reálne existuje a čerpajú z neho mnohé štáty v rátane veľmocí.

Naopak, rýchle vystavanie modernej armády z domácich zdrojov je bez významnej pomoci z vonku nereálne a dokázali to už občianska vojna v USA, ale i neskoršie konflikty.^{15,16} Výstavba modernej armády vyžaduje jednoducho čas a ten je pri ohrození tou najmenej dostatkovou komoditou.

To všetko však nie je zásadným problémom pri formovaní súkromnej bezpečnosti slobodnej spoločnosti. Hlavným problémom je sloboda. Je zaujímavé, že to autori slobodnej obrany nepostrehli, ale obeťou každej vojny, či už vedenej spravodlivo, či nespravodlivo je sloboda. Armáda, nech už vznikne z podnetu národného štátu, či súkromných poisťovacích spoločností, vždy je totalitnou inštitúciou, lebo takou z princípu musí byť. Žiadna reálna armáda nemôže fungovať demokraticky. Demokraticky sa môže zvoliť len úlohu, ktorú musí armáda plniť – t.j. zmysel jej existencie.

Stratégiu dosiahnutia úloh si už musí zvoliť armáda – samozrejme v spolupráci so spoločnosťou, lebo vždy je všetko limitované - hlavne zdrojmi.

Samotné operačné a taktické ciele ktoré sa podriaďujú stratégii už vykonáva armáda bez ohľadu na parciálne záujmy jednotlivých členov slobodnej spoločnosti, či už ako členov armády, alebo majiteľov majetku v dotknutom území.

V priebehu bojových operácií by bolo absurdné očakávať, že armáda bude rešpektovať vlastníctvo vlastných, ale i cudzích občanov spôsobom, že by si napr. pýtala povolenie na vstup na pozemok ....

Nie je to však len vonkajšie ohrozenie, kde zasahuje armáda. V prípade ťažkých priemyselných havárií, prírodných katastrof a terorizmu je jej pôsobenie dnes nezastupiteľné. Samozrejme komerčná sféra vie pokryť 99 % týchto udalostí, ale logicky žiadna poisťovňa, ani iná súkromná spoločnosť nebude riešiť štatisticky bezvýznamné ohrozenia, lebo jednoducho to nie je finančne možné. Tak isto, ako nik nenosí prilbu na hlave bežne na verejnosti, hoci sa určite nájde dost prípadov, keby by sa tá prilba zišla ...

Pri týchto extrémnych „jednopercentných“ prípadoch je totalitný charakter armády priam žiaduci, lebo na prípadné „demokratické“ jednanie s vlastnícky obmedzenými občanmi určite nie je priestor pri riešení krízových situácií. Tie sa samozrejme musia riešiť, ale až ex post, nie v priebehu katastrofálneho požiaru, havárie, čo teroristického útoku.

Rakúsko určite nie je symbolom militarizmu, ale po obrovskej lavíne v roku 1999 bolo rozhodnuté pre záchranné účely nakúpiť 9 výkonných (a drahých) vrtuľníkov S-70 Black Hawk pre rakúske letectvo, ktoré sú schopné pri týchto udalostiach účinne pomôcť.²⁹ Žiadna poisťovňa by na to jednoducho nepristúpila .....

Z praktických skúseností je jasne dokázateľné, že teroristi si vyberajú za cieľ hlavne menej chránené cieľom, čo je v celku pochopiteľné. Superliberálny štát bez výkonných

bezpečnostných zložiek je na takéto operácie priam predurčený. A takéto zložky sa samozrejme budujú roky a za dosť veľké peniaze, hoci každý dúfa – a často sa to i splní, že ich nikdy nepoužije. Ak ich však má nasadiť, tak musia pracovať bez obmedzení, lebo jednoducho inak sa to robiť nedá. A mnohé štáty boli presvedčené, že sa ich to netýka, a obyvateľov ani nenapadlo aby ich to vôbec malo zaujímať a stalo sa ....

Bez pripravených bezpečnostných zložiek nastáva často improvizácia, ktorá príliš často skončila tragicky, lebo bežné armádne, policajné či súkromné bezpečnostné jednotky na takéto zásahy jednoducho nemajú potrebný výcvik a vybavenie.

I Židia sa počas Druhej svetovej vojny presvedčili, že na zdravý rozum sa nedá pri obrane spoliehať. Často sa snažili prežiť tak, že poctivo plnili brutálne požiadavky nacistov – hlavne pri pracovných nasadeniach s logickým argumentom, že ak sú pre Nemcov užitoční, preda ich nezlikvidujú .....^{9, 10}

Hope udáva ako „empirický dôkaz“ názor, že „behom celej histórie žiadna zahraničná armáda nenapadla teritórium kontinentálnych Spojených štátov a že Pearl Harbour bol výsledkom predchádzajúcej americkej provokácie ....“^{1, str. 88-89}

Tak tento jeho „dôkaz“ je už na prvý pohľad ľahko vyvrátený ....

Nemecké ponorky za druhej svetovej vojny bez problémov operovali v amerických výsostných vodách (jednoznačne americké územie)²⁸, kde začiatkom roku 1942 doslova masakrovali obchodné loďstvo USA dokonca i v ústiach veľkých riek .... Napriek okamžitému sústredeniu zdrojov trvalo zhruba pol roka kým sa americkej armáde a námorníctvu podarilo problém vyriešiť, resp. vyhnáť ponorky aspoň z pobrežných vôd ...^{5, 6, 7, 8}

Za studenej vojny mali USA a ZSSR namierené na seba tisíce jadrových zbraní a bez problémov by sa dokázali vzájomne zničiť bez toho aby na územie protivníka vyslali jediného vojaka.

A čo sa týka „provokácie“ USA pred útokom na Pearl Harbour. Japonsko začalo svoju agresívnu politiku v Ázii už v roku 1931 a neustále ju stupňovalo ... a to i voči USA. V roku 1937 potopilo japonské námorné letectvo riečny delový čln USS Panay^{30, 31}. Tento nálet bol dokonca zdokumentovaný i na ňom prítomnými filmármi. Vláda zakázala uverejniť „najakčnejšie“ pasáže, kde japonské lietadlá palubnými zbraňami ostreľovali jasne označenú americkú loď aby miernila protijaponské vášne v USA !!! A pomerne zhovievavý postoj k Japonsku udržiavali všetky vlády až tak, že dodnes mnohí autori „dokazujú“, že politici obetovali americkú základňu Pearl Harbour aby konečne zlomili izolacionizmus obyvateľov USA !!!⁴

Jednoznačne možno povedať, že Hoppeho argumenty majú veľmi vetché základy a ťažko nájsť nejakého historika, ktorý by s ním súhlasil.

Za druhej svetovej vojny je známym prípadom neutrála Švajčiarsko, ale len málo sa vie už o tom, že švajčiarske letectvo muselo čeliť operácii nemeckého letectva za účelom jeho vyhladenia ako prípravu na pozemnú inváziu. Švajčiari útok odrazili a to bolo hlavnou príčinou udržania neutrality.¹¹

Rakúsko bolo nútené počas vojen v bývalej Juhoslávie meniť ústavu, zakazujúcu použitie riadených striel na rakúskych lietadlách, lebo jeho stíhačky Draken boli proti stíhačkám narušujúcich vzdušný priestor Rakúska boli prakticky bezbranné ...²⁹

A takých príkladov je celá rada. Jednoducho ani tá najmierumilovnejšia krajina sveta nemôže existovať bez výkonnej armády.

Ešte sa musíme vrátiť späť k moderným súkromným armádam, ktoré dnes operujú platené vládami silných západných štátov po celom svete, najviac však v Iráku a Afganistane. Tieto spoločnosti neprinesol trh. Priniesla ich politická objednávka. Sami

mnohí zakladatelia týchto spoločností priznávajú, že bez značnej politickej a hlavne finančnej podpory zo strany štátu by ich biznis nevznikol.²

Domáce obyvateľstvo bohatých štátov je citlivé na smrť svojich vojakov a pre politikov sú to dosť nepríjemné veci, ktorým sa snažia vyhnúť. Zlomom pre politickú citlivosť boli straty americkej armády v Somálsku v roku 1993, kedy obrázky mŕtvych amerických vojakov hanobených davom obleteli svet.¹³

Smrť nejakého pracovníka bezpečnostnej služby nevzbudí veľkú pozornosť a je možné nahradiť nimi veľkú časť armádnych zložiek, resp. oficiálne deklarovať, že daný štát sa už „stiahol“ z danej oblasti a teda už nehrozia ďalšie nepríjemné straty na životoch vojakov. Okrem politického rozmeru je tu i značná finančná úspora, lebo poistenie na životoch a zdraví týchto žoldnierov (používa sa výraz „kontraktor“) je limitované a nevypláca ho vláda, ktorá ich vyslala, ale súkromná firma, resp. jej zmluvný partner. Pre úplnosť treba dodať, že i Slováci a Česi pracujú ako kontraktori a sotva, kto to na Slovensku vôbec vie, nie to aby ho trápila ich smrť či ťažké zranenie ....^{2,3}

Súkromné zabezpečenie obrany je teoreticky možné, ale len v teoretickom svete, kde by sa ľudia správali čisto racionálne a ekonomicky a boli by ochotní sa zriecť národných štátov. Keďže tento scenár momentálne nehrozí, tak obrana i naďalej budú zabezpečovať armády národných štátov s celou svojou skostnatenosťou, malou efektivitou a totalitnými maniermi.

1. Šíma, Josef, Právo a obrana jako zboží na trhu, Praha, 1999.
2. Pelton, Robert Young, Oprávnění zabíjet – Kontraktori ve válce s terorizmem, Praha, 2008.
3. Geraghty, Tony, Žoldáci, Praha, 2010.
4. Hubáček, Miloš, Pacifik v plamenech, Praha, 1990.
5. Krzystalowicz, Marek, Type VII Germanys Most Successful U-boats, Annapolis, Maryland, USA, 2011.
6. Blair, Clay, Hitloerova ponorková válka, Brno, 2002.
7. Hrbek, Jaroslav a Ivan, Námorná válka vrcholí, Praha 1995.
8. Friedman, Norman, U.S.Destroyers, Annapolis, Maryland, USA, 2004.
9. Arad, Jicchak, Belzec – Sobibor – Treblinka, Praha, 2006.
10. Johnson, Paul, Dejiny židovského národa, Řevnice, 1995.
11. Polák, Tomáš, Plastic kits revue č.16/93 a 17/93.
12. Hoare, Mike, Válečníci z Konga, Praha, 2010.
13. Bowden, Mark, Černý jestřáb sestřelen, Praha, 2000.
14. Marseille Jacques, Tygři sedmi moří I,II,III, Praha, 2011-2012.
15. Brož, Ivan, Hvězdy proti hvězdám, Praha, 2009.
16. Hutečka, Jiří, Země krví zbrocená, Praha, 2008.
17. Opatrný, Josef, Velká siuxská válka, Praha, 2005.
18. Stíngl, Miloslav, Indiáni na vojnovom chodníku, Bratislava, 1991.
19. Ferro, Marc, Dějiny kolonizací, Jihlava, 2007.
20. Grant, Michael, Dejiny antického Říma, Praha 1999.
21. Richter, Karel, Hannibal před branami – Kartágo proti Římu 218-202 př.n.l., Praha 2012.
22. Richter, Karel, Dobytel světa – Válečná anabáze Alexandra Velikého, Praha, 2010.
23. Kolektív, Bojové techniky starovekého sveta, Praha, 2006.

24. Kolektív, Bojové techniky stredovekého sveta, Praha, 2007.
25. Richter, Karel, Třeba i železem a krví – Prusko – rakúske války 1740 – 1866), Praha, 2007.
26. Taraba, Luboš, Krve po kolena – Solferino 1859 – zlom ve válkách o sjednocení Itálie, Praha, 2011.
27. Macmillanova, Margaret, Mírotvorci – Pařížská konference 1919, Praha, 2004.
28. http://cs.wikipedia.org/wiki/Pob%C5%99e%C5%BE%C3%AD_mo%C5%99e
29. http://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_Air_Force
30. <http://www.youtube.com/watch?v=0-0AgWVeRCo>
31. http://en.wikipedia.org/wiki/USS_Panay_incident